

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, доцента

Дмітренко Наталі Євгеніївни

про дисертаційне дослідження **Даниленко Оксани Олександрівни**

«Формування продуктивної граматичної компетентності майбутніх учителів у процесі самостійної роботи (англійська мова після німецької)»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

1. Ступінь актуальності обраної теми та зв'язок із планами відповідних галузей науки.

У дисертаційному дослідженні вирішена актуальна наукова проблема, пов'язана з підготовкою майбутніх учителів у процесі самостійної роботи у ЗВО. Формування продуктивної граматичної компетентності (ПГК) майбутніх учителів у процесі самостійної роботи (англійська мова після німецької) є обов'язковою складовою підготовки здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем у процесі самостійної роботи майбутніх учителів при навчанні англійської мови після німецької.

Задля забезпечення відповідності іншомовної професійної підготовки майбутніх учителів викликам сьогодення, умовам євроінтеграції, вимогам соціального замовлення суспільства й ринку праці, навчальним потребам й інтересам здобувачів освіти дисертантка обґрунтувала й розробила методику формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи (англійська мова після німецької).

Аналіз наукових розвідок з проблеми дослідження, ретельно здійснений здобувачкою, свідчить про недостатню кількість досліджень формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи (англійська мова після німецької) як самостійної наукової проблеми в її прямій постановці. Зазначене вище дозволяє

стверджувати, що тема дисертаційного дослідження О. О. Даниленко є актуальною і своєчасною.

Варто зазначити, що актуальність досліджуваної проблеми, її методологічна і теоретична основа одержали в дисертації О. О. Даниленко належне обґрунтування, аргументацію і конкретизацію. На основі критичного аналізу теоретичних джерел дисертантка окреслила коло питань, що потребують наукового розв'язання. Коротко, чітко й лаконічно сформульовано мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження. Обґрунтованість і достовірність одержаних результатів підтверджується використанням комплексу теоретичних і емпіричних методів дослідження.

Про актуальність теми дослідження свідчить і те, що проблематика дисертації пов'язана із науково-дослідною темою кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні та методичні засади навчання іноземних мов здобувачів освіти різних рівнів» (номер держреєстрації 0123U101887). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 5 від 24.10.2023 р.), Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (витяг № 1 від 31.01.2017 р.).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Найбільш істотні наукові результати дослідження мають вагоме значення для розвитку теорії і методики навчання германських мов. У дослідженні О. О. Даниленко теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після німецької.

3. Наукові факти одержані здобувачем.

Положення дисертаційного дослідження О. О. Даниленко мають належний рівень наукової новизни. Особистий внесок дисертантки у розробку предмету

дослідження полягає у тому, що в ньому *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після німецької, яка спрямована на підготовку майбутніх учителів до автономного оволодіння та удосконалення англомовної граматичної компетентності у говорінні та письмі, складається з трьох етапів формування ПГК (підготовчий, стереотипний, варіативний), враховує можливості для позитивного переносу і забезпечує попередження інтерференції з першої іноземної та рідної мов, передбачає надання студентам більшої автономії на стереотипному та варіативному етапах, а також включає модель організації процесу формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи при навчанні англійської мови після німецької, особливістю якої є збалансованість аудиторної та позааудиторної самостійної роботи, взаємопов'язаних цілями та змістом; *удосконалено* критерії відбору навчального матеріалу, критерії оцінювання рівня сформованості ПГК у процесі самостійної роботи при навчанні англійської мови після німецької; *набуло подальшого розвитку* визначення поняття ПГК; вивчення проблем навчання англійської мови як другої іноземної після німецької.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані О. О. Даниленко, вважаємо достатньо обґрунтованими і вірогідними. Авторкою дисертації чітко окреслено актуальність дослідження, сформульовано його мету, завдання, об'єкт і предмет. Використані теоретичні й емпіричні методи наукового пошуку відповідають поставленій меті та завданням. Чітка постановка проблеми й коректно визначений методологічний апарат дали дисертантці можливість здійснити систематизацію матеріалу, що повною мірою висвітлює проблему дослідження на основі критичного аналізу значної кількості науково-педагогічної літератури із 258 найменувань, з яких 140 – іноземними мовами. Достовірність отриманих результатів забезпечується теоретичною обґрунтованістю і практичною реалізацією методики

формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після німецької, високим науково-методичним рівнем організації і проведення експериментального навчання. Аналіз тексту дисертації свідчить про коректність та ретельність проведення експерименту. Отримані дані підтверджують валідність висновків дисертантки. Наведені у роботі висновки повністю відображають поставлені у дослідженні завдання. Таким чином, можемо стверджувати, що О. О. Даниленко ефективно застосувала науковий апарат, чітко й об'єктивно сформулювала ідеї, положення та висновки дисертації.

Результати дослідження належним чином апробовані на 11 міжнародних та всеукраїнських конференціях й впроваджені в освітній процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, про що представлені відповідні довідки.

5. Значення отриманих автором результатів для науки і практики.

Дисертаційне дослідження О. О. Даниленко має вагоме теоретичне і практичне значення. Продуктивну граматичну компетентність визначено дисертанткою як здатність особистості формулювати граматично коректні усні та письмові висловлювання для досягнення конкретних комунікативних цілей. Складовими продуктивної граматичної компетентності виокремлено граматичні знання, репродуктивні граматичні навички і граматична усвідомленість. У структурі продуктивної граматичної компетентності дисертанткою виділено змістовий, операційний та прагматичний компоненти.

О. О. Даниленко встановлено, що у випадку навчання майбутніх учителів англійської мови після німецької джерелом переносу є перша іноземна мова (німецька). Домінування першої іноземної мови в умовах субординативного штучного трилінгвізму зумовлене близькістю в часі впливу першої іноземної мови, вивчення якої триває одночасно з вивченням другої іноземної мови, та

типологічною спорідненістю та близькістю першої та другої іноземних мов, на відміну від рідної мови.

На основі результатів зіставного аналізу дисертанткою визначено подібності та відмінності граматичних категорій, характерних для морфологічних та синтаксичних систем англійської, німецької та української мов. О. О. Даниленко доведено, що наявність кореляцій у частинах мови, граматичних категоріях та синтаксичних структурах у порівнюваних мовах уможлиблює інтенсифікацію процесу навчання граматики англійської мови на основі позитивного переносу знань з граматики німецької та рідної мов.

Практичне значення одержаних результатів полягає у: відборі та укладанні методичних рекомендацій для викладачів щодо формування продуктивної граматичної компетентності майбутніх учителів у процесі самостійної роботи при навчанні англійської мови після німецької, відборі навчального матеріалу, розробці комплексів вправ для формування ПГК.

6. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Як позитивну характеристику дослідження можемо відзначити його продуману структуру. Структура дисертації є традиційною, логічно побудованою і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань, спрямована на системне вирішення завдань дослідження, які є досить конкретні та відповідають поставленій меті дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Розділи роботи представляють поетапний аналіз проблеми формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після німецької, зокрема у першому розділі досліджено теоретичні передумови формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи при навчанні англійської мови після німецької мови; вивчено сучасний стан дослідження проблеми формування ГК майбутніх учителів у процесі навчання другої іноземної мови, проаналізовано психолінгвістичні аспекти формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після

німецької; здійснено зіставний аналіз граматичних систем англійської, німецької і української мов; визначено особливості самостійної роботи з формування ПГК майбутніх учителів у процесі навчання англійської мови як другої іноземної мови. Отримані дисертанткою у результаті цього розгляду науково обґрунтовані положення слугували основою для розробки авторської методики. У другому розділі обґрунтовано принципи та критерії відбору навчального матеріалу для формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після німецької; виокремлено принципи навчання, визначено етапи формування ПГК майбутніх учителів та створено підсистему вправ для формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після німецької; розроблено модель організації процесу формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після німецької. У третьому розділі описано розробку та організацію експериментального навчання з використанням запропонованої нами методики формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після німецької, процедуру проведення експерименту, аналіз та інтерпретацію результатів проведеного експерименту; запропоновано методичні рекомендації щодо формування граматичної компетентності майбутніх учителів у говорінні та письмі у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після німецької.

Логіко-структурна побудова наукового дослідження чітко відображає траєкторію від постановки цілей до вирішення поставлених завдань. Авторка дослідження досягла його мети, успішно вирішивши поставлені завдання. Щодо першого завдання роботи – досліджено методичні та психолінгвістичні передумови формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після німецької. Щодо другого завдання – здійснено зіставний аналіз граматичних систем англійської, німецької та української мов. Вирішене й третє завдання дослідження – обґрунтовано критерії відбору навчального матеріалу для формування англомовної ПГК, а також здійснено цей відбір. У відповідь на четверте завдання розроблено підсистему вправ та створено модель організації

процесу формування ПГК майбутніх учителів у процесі самостійної роботи під час навчання англійської мови після німецької. Щодо п'ятого завдання – здійснено експериментальну перевірку ефективності запропонованої методики та розроблено методичні рекомендації щодо формування ПГК майбутніх учителів з другої іноземної мови у процесі самостійної роботи.

Задля унаочнення у роботі представлено 34 таблиці та 23 рисунки. Укладені дисертанткою додатки (загальна кількість 13) логічно й гармонійно доповнюють зміст дисертаційного дослідження.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Даючи позитивну оцінку наукового та практичного значення отриманих результатів дисертаційного дослідження О. О. Даниленко, вважаємо за необхідне відзначити окремі положення, що спонукають до дискусії й надання певних рекомендацій:

1) на нашу думку, авторці слід було б, наскрізно, по всій роботі, дотримуватися єдиних визначень (з необхідними уточненнями) основних понять дослідження, таких як: ПГК, його складників, а також видів мовленнєвої діяльності, які розглядаються в контексті формування зазначеної ПГК. Так, наприклад, на стор. 55 подано визначення ПГК: «здатність формулювати граматично коректні усні та письмові висловлювання», а у Висновках на стор. 214 ПГК визначено як «здатність особистості формулювати граматично коректні усні та письмові висловлювання для досягнення конкретних комунікативних цілей». Подібні розбіжності спостерігаються і з визначенням компонентів ПГК (стор. 52, 214). На сторінках 21-23, 40 та інших зазначається «формування ГК у говорінні та письмі майбутніх учителів», водночас, на стор. 107 в аналогічному контексті вжито «в усному і писемному спілкуванні», а на стор. 55 розглядається «писемне мовлення». Оскільки, за С. Ю. Ніколаєвою (2013, стор.176), до писемного мовлення відносять читання і письмо, а до усного – аудіювання і говоріння, подібні неточності можуть сприяти некоректному розумінню поданої інформації. На нашу думку, було б доречно надати уточнення, що ПГК передбачає формування ГК саме у

продуктивних видах мовленнєвої діяльності: письмі і говорінні;

2) у роботі авторка послуговується чотирма рівнями автономії виокремленими І. П. Задорожною (стор. 65), на нашу думку, було б доречним надати уточнення щодо відповідності визначених рівнів у випадку здобувачів, які вивчають другу мову і навести у додатках опис і критерії визначення представлених рівнів;

3) у параграфі 1.4, на наш погляд, було б доречно узагальнити зіставний аналіз граматичних систем англійської, німецької і української мов у вигляді таблиці для більш цілісного сприймання відмінностей між мовами і акцентувати увагу на труднощах засвоєння.

Висловлені зауваження не стосуються основного змісту дисертації та не мають вирішального впливу на достовірність й обґрунтованість висновків, зроблених дисертанткою. Загалом, висока наукова якість дисертаційного дослідження та його позитивна оцінка залишаються незмінними.

8. Повнота викладання результатів в опублікованих працях.

Основні положення дисертації викладено в 16 публікаціях автора, серед яких 6 статей у фахових педагогічних виданнях України, тези 10 доповідей на наукових конференціях. Усі представлені наукові результати отримані самостійно.

Аналіз публікацій за темою дисертації дає підстави зробити висновок про те, що в опублікованих працях авторки повністю висвітлено його результати і рекомендації щодо їхнього впровадження. Обсяг і характер публікацій дисертантки свідчить про їх фундаментальність, у них у повному обсязі відображено основні аспекти і результати дисертаційного дослідження. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторці право публічного захисту дисертації.

9. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

У тексті дисертації відсутній академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація чи

фальсифікація даних.

10. Висновок.

На підставі вивчення дисертації, фахових та інших публікацій дисертантки можемо зробити висновок, що за своєю актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів виконана дисертація Оксани Олександрівни Даниленко «Формування продуктивної граматичної компетентності майбутніх учителів у процесі самостійної роботи (англійська мова після німецької)», є самостійною і завершеною науковою працею, яка відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 із змінами) та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.), а її авторка – Оксана Олександрівна Даниленко заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри іноземних мов

Вінницького державного

педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

Н. Є. Дмитренко

